

PROF. DR. MEHMET AZİMLİ İLE “SİYERİ FARKLI OKUMAK” ESERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Prof. Dr. Mustafa HİZMETLİ*

1. İslam tarihi içerisinde siyer çalışmalarının öneminden bahsedebilir misiniz?

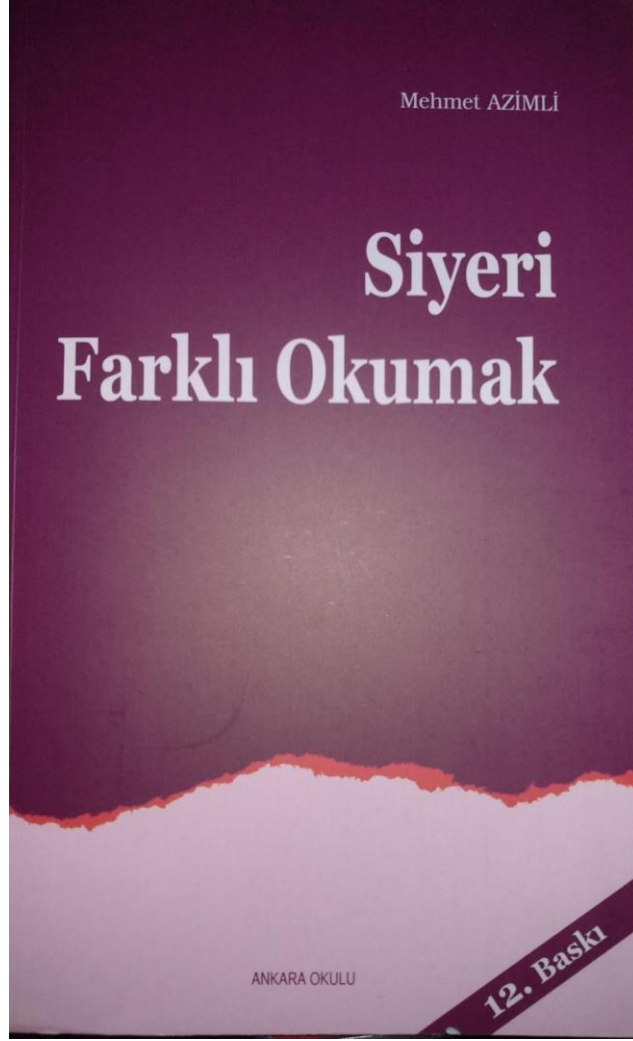
Siyer hadis çalışmalarının ilk nüvesidir. Önemi bağlamı esas almasından gelir. Siyer ilmi kronolojiktir ve hadis gibi hayattan kopuk değildir. Hz. Peygamber’in hayat hikâyesine uymazsa gerekirse rivayete itibar etmez. İslam tarihinde ilk siyer çalışmaları Meğazi ile başlamıştır ve metoduyla hadisten ayrılmıştır.

Siyer hayattan kopuk değildir, konuyu bir hayat nehri içerisinde anlamaya çalışır. Hadis kitapları ise konusal kopukluklar üzerine yazılmıştır. Her biri ayrı bir konu olan bablara uyan rivayetler toplandığı için kronolojik tenkitten uzaktır. Ama siyer böyle değildir. Peygamber hayatı baştan sona bir kronoloji içerisi anlatılmaya çalışılır ve bu sebeple hayatına uymayan bir rivayet gelirse de bunlar oraya aktarılmaz Bu bağlamda Hadise göre Siyer daha tutarlı akla mantığa, kronolojiye ve bilimsel verilere daha uygundur.

2. Türkiye siyer literatürü dünyadaki diğer çalışmalarla mukayese edildiğinde nicelik ve nitelik olarak neler sunuyor?

Türkiye'deki Siyer literatürü özellikle batıdaki teknik çalışmalardan sonra Türkiye'deki araştırmalar iyi bir noktaya gelmektedir. Çünkü artık bir zamanlar ulaşamadığımız İslam klasiklerin birçoğu neşredilmiş ve ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu da araştırmacıların işlerini oldukça kolaylaştırmıştır. Türkiye'deki akademisyenler hem İslam'ın klasikleri ile hem de Batılı bilim insanlarının bunlar üzerine yaptığı değerlendirmeleri görmekte de bu anlamda hem aklı hem nakli bir araya getirerek uygun bir şekilde daha iyi bir noktaya doğru ilerlemektedir. Yani Batıdaki teknik çalışmalar ile İslam dünyasındaki iman merkezli siyer çalışmaları arasında iyi bir ivme tutturmuştur.

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.



3. Türkiye siyer literatürü diğer Müslüman ülkelerdeki araştırmalar göz önüne alındığında metot ve nitelik olarak farklılıklar içeriyor mu? İçeriyorsa bunlar nelerdir?

İslam ülkelerindeki siyer çalışmalarının çoğu, ilmi tenkit olayını tam beceremedikleri için çok zayıf kalmaktadır, eskinin tekrarı gibidir ve sürekli övgü merkezde anlatımlarla devam etmektedir. Türkiye'deki Siyer çalışmaları tenkit ve tahlil yeteneği ilahiyatlarda öğretilenler sayesinde İslam dünyasını çoktan aşmıştır ve çok ileridedir. Türkiye'de ilahiyatlarda 18-19'a yakın farklı anabilim dalı bulunmaktadır. Bu alanların öğretileri ve metodları ile yetişen siyerciler, bizleri İslam dünyasında Siyer literatürü konusunda farklı noktalara taşımaktadırlar. İslam dünyasının diğer bölgeleri halen klasik anlayışı tekrar ederken yenilikten uzak bir şekilde mucizevi rivayetlerin ön planda olduğu siyer anlatımını gündemlerinde tutmaktadırlar.

4. Türkiye siyer çalışmalarının daha ilahiyatçı akademisyenler tarafından yazıldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. İlahiyat çıkışlı olmayan tarihçilerin bu alanda çalışması ne gibi katkılar sağlayabilir?

Klasîği iyi bilip modern zamanın şartlarıyla yorumlamak siyer açısından çok önemlidir. İlahiyat çıkışlı olmayan akademisyenlerde temel kaynaklara vukufiyet zayıf kalmaktadır. Modern dönemin şartlarında yetişmiş çocuklara klasîği bilerek temel noktaya ayak basıp pergelin diğer ucu gibi açılım sağlayabilirsiniz. İkinci el kaynaklarla yola devam ederseniz bunun sonu çıkmaz sokak olacaktır.



5. Oryantalistlerin siyer çalışmalarının ne gibi olumlu/olumsuz katkıları olmuştur?

Çalışmaları çok iyi noktaya gelmiş görünüyor. Özellikle son 200 yıldır daha objektif olmaya çalışmışlar. Ancak bizim için önemli olan tarafları temel kaynakları neşretmeleri olmuştur Belki

bu kaynaklarda kendine göre bir şey bulma çabası içine girmişlerdir ve bizim klasik kaynakların neşri gibi bize çok büyük fayda sağlamışlardır.

Oryantalizmin İslami ilimlere katkılarına ilk elden verilecek bir örnek olarak, “Concordance”ı zikredebiliriz. Bu eser sayesinde hadis alanındaki çalışmalar büyük bir kolaylığa erişmiştir. Bu dev sistematik eser, yaklaşık 40 kişilik oryantalist bir grubun titiz çalışması sonucu meydana getirilmiştir.

Ayrıca İslam tarihi alanında yapılacak olan bilimsel çalışmalarda mutlaka başvurulması gereken orijinal kaynakları ortaya çıkarıp ilk baskılarıyla hizmetimize sunmuşlardır. Bu eserlerden birkaç tanesini burada zikretmek istiyoruz: İbn Hişam’ın Siret’i, ilk defa 1860’da Wustenfelt tarafından neşredilmiştir. İbn Sad’ın Tabakat’ı 1904’de Liden’de E. Sachau tarafından neşredilmiştir. Tarihu’t-Taberi’nin ilk olarak tam neşri 1879-1900 yılları arası Leiden’de Geoje tarafından yapılmıştır. İbnü’l-Esir’in el-Kamil’i ilk defa Tornberg tarafından ve Makdisi’nin Kitabü’l-Bed’ ve’t-Tarih’i, Claman tarafından Paris’te neşredilmiştir. İbn Nedim’in Fihrist’i 1872’de Leibzig de Gustave Fluel tarafından, Yakut el-Hamevi’nin Mucemu’l-Buldan’ı ilk defa 1866-1873 yıllarında Leipzig’de Wustenfelt tarafından neşredilmiştir.

Yukarıda zikredilen orijinal kaynaklara dair çalışmalara ilave olarak burada zikretmemiz gereken bir diğer önemli çalışma da İslam Ansiklopedisi’dir. Bu çalışma, İslam dünyasında ancak şimdilerde yapılan benzeri çalışmalara göre neredeyse bir asır önce yapılmıştır. Günümüze kadar yazılmış Arapça eserler hakkında bilgiler veren GAL’ı (Geschichte der Arabischen Litteratur) hazırlayanlar da yine müsteşriklerdir. Kaybolmakta olan birçok el yazması Arapça eseri toplayıp kurtulmasını sağlamışlar ve yine birçok esere tahkikler yaparak neşretmişlerdir. Ayrıca, önemli sözlük çalışmaları da yapmışlardır.

6. *Siyeri Farklı Okumak* başlıklı bir siyer çalışmanız bulunuyor. Neden böyle bir çalışma yapma gereği duydunuz?

Eskiden hocalık kolaydı. Ancak günümüzde yeni kuşaklara siyeri anlatırken akıl dışı anlatımlar, çocukların dinden soğumasını sağlıyor. Bu anlamda siyeri tarihsel metotla sunmak bu nesilleri tutmak için son çıkış yoludur. Değilse “din, peygamber buysa almayayım” noktasına gelmek üzere gençler. Eskiden olduğu gibi “sus din böyledir” demekle bitmiyor. Üretilmiş mucizevi anlatımlarla bu gençlere izah zor ve siyeri akıl çerçevesinde izah etmek gerekiyor. Değilse kimse deizm ilerliyor diye şikâyet etmesin.

Bu kitabı siyerin üzerindeki hurafeleri temizlemek, günümüz problemlerine göre izah etmek için yazdım ve temel kaynaklarda sünen altı edilmiş rivayetleri de güncelleyerek

oluşturdum. Klasiklere sokuşturulmuş ve o günkü dini tartışmalar gereği uydurulmuş mucizeler ile yola devam edilemeyeceğinden böyle bir kitap gerekiyordu.



7. Siyer konusunda yanlış okumaların olduğunu kabul ettiğiniz çalışmalarınızdan anlaşılıyor. Sizce bu yanlış okumaların nedenleri nelerdir?

Yanlış okumaların temel sebebi eskiyi aynen kabullenmektir. Yani kaynaklardaki bütün verileri olduğu gibi almaktır. Bunlar birbiriyle çelişkili bile olsa vardır bir hikmeti diyerek doldurulmaktadır. Kaynaklarımızdaki bilgiler ham bilgiler olup rafine edilmiş bilgiler değildir. Biz bunları olduğu gibi kutsal metin gibi “aman inkâr edilemez” şeyler olarak görürsek, böyle hurafeli kitaplar ortaya çıkacaktır. “Aman efendim şunu reddetme bunu reddedersen hadis inkarcısı olursun siyerin şu yönünü inkar ediyorsun” gibi korkaklık yaparsanız bundan ilim falan çıkmaz. Nitekim bu tarz eser yazamayanların temel sebebi budur. Hâlbuki bu din değildir.

Dini ve tarihi ayırmak lazımdır. Bizim yaptığımız siyer tarihtir din değildir. Onun için siyerden bir şeyi reddetsen nedir reddetmesen nedir. Aslında reddetmek gibi derdimizin de olmaması lazımdır. Biz sağlam sağıh bilgiye ulaşmaya çabalamalıyız. Bundan dolayı bize kadar ulaşan siyer kaynakları ve hadis kitaplarındaki ham bilgileri veyahut içerisine hurafe karışmış bilgileri temizlemek bizim görevimizdir. Bunu yaptığımız zamanda şöyle bir şey ortaya çıkıyor hadis düşmanı, peygamber düşmanı, sahabe düşmanı, zındık, mülhit gibi yaftalamalar yapılıyor. Bundan insanlar tabii ki çekiniyor. Benim gibi çekinmeyen piyasaya çıkıyorlar ancak bize büyük

mihnetler yaşatılıyor. Bana biraz önce bir liste geldi bana İslam düşmanlarının listesi diye benimde resmimi koymuşlar. Neden hedef gösteriyorlar hadis inkâr ediyormuşuz. Hangi hadisi inkâr ediyormuşum? Onun sahih kabul ettiğini inkâr ediyor muşum. Onun sahih kabul ettiğini ben sahih kabul etmeyince hadis düşmanı oluyorum. Hâlbuki Buhari'nin sahih kabul ettiğini Müslüm sahih kabul etmiyor onlar hadis düşmanı olmuyor biz hadis düşmanı oluyoruz. Böyle bir toplumla karşı karşıyayız maalesef. Bu şekilde düzgün kitapların çıkmamasının temel sebebi toplumdaki yobaz baskıdan korunmak ve ayrıca bütün din, tarih adına gelen rivayetlere iman etmektir. “Çelişkili olsa bile vardır bunun bir hikmeti” diyerek biz buna karışmayalım “eskiler bunu bile aktardı ise bir sebebi vardır sen ondan daha mı iyi bilirsin” diyerek konuya yaklaşmaktır. Mesela Buhari'deki bir rivayete bu yanlış dediğinde sen Buhari'den daha mı iyi bilirsin gibi mantıklarla karşılaşmaktadır.

8. Araştırmalarınız çerçevesinde yanlış okumaların tarihi seyri günümüze kadar nasıl gelmiştir? Neden siyer yazarları, sizin kavramsallaştırmanızla, siyeri farklı okumayı tercih etmemiştir?

Metni kutsallaştırma önemli bir sebeptir. Rivayetin reddini iman meselesi gibi algılama yine bir sebeptir. Halbuki bu din değil tarihtir. Sana gelen rivayetin tenkitsel olarak reddi dinin reddi anlamına gelmez.

En büyük sebep ise toplumsal tepkiden çekinmek ve cesaretsizliktir. Birçok akademisyen meseleyi kavrasa da suçlanma korkusu yaşamaktadır.



9. Çalışmalarınıza ne gibi tenkitler geldi? Nitekim *Farklı Siyeri Okumak* gibi akademik tenkitler de yapıldı. Bunları nasıl karşıladınız?

Benim çalışmalarına bir tane akademik tenkit yapıldı “Farklı Siyeri Okumak” diye onda da zındık mülhit gibi şeyler vardı. Ona birkaç sayfalık cevap verdim. Yani biraz ciddiye alacağım o vardı. Onun dışında yapılanları tamamı hakaret ve aşağılamaya yönelik şeylerdi. Oturup da ciddi bir tenkit etmeye yönelik çalışmalar değildi. Hep karalamak amaçlı yapılan tenkitlerdi. Ben hep şunu söylüyorum yanlış bir şey varsa düzelteyim. 12. Baskısı yapıldı eserin ve ben zaten her seferinde ufak tefek cümle düşüklükleri falan varsa düzeltiyorum. Ama ciddi olarak bir tenkit olmadı hep karalamaya, tahkire yönelik yazılar yazıldı. Beni Peygamberimize hakaret eden Profesör diye Zaman Gazetesi manşete çekti. Yerel gazeteler hakkımda haberler yaptılar. İnternetteki hakaretlerin haddi hesabı yok zaten. Youtube’de iki tane reddiye yayınlanmış bunlarsa tamamen selefi işid tarzında videolardı. Onun dışında Mehmet Azimli şurada şunu diyor şu yanlış burada bunu diyor bu yanlış tarzında reddiye görmedim henüz. 2008’de çıkardım bu kitabı 12 yıldır da baskı görüyorum. Bu kitap yüzünden son 12 yıldır düşünce suçlusu ilan edildim. Kadro mağduriyeti yaşadım, hakaretlere uğruyorum. Bir yere gideceğim zaman kitabımdaki bazı bölümler önüme engel çıkartılıyor. Hadis inkârcısı, din düşmanı deniliyor. Bir ara dekanlık yapıyordum dekanlıktan indirildim bu kitap yüzünden. Bu kitabın bana getirdiği

şeyler ancak ben bunlardan şikâyetçi değilim. Çünkü bunlar bana hakaret ediyorlar ve cevapta vermiyorum. Sonuçta yoluma devam ediyorum.

10. Siyer konusunda çalışmak isteyen özellikle genç akademisyenlere tavsiyelerinizi alabilir miyiz?

Birincisi tam bir donanım sağlayacaklar. İlimsiz olmaz, hamasetle olmaz. Kendileri Arapça’dan, İngilizce’den bütün siyer kaynaklarını okuyarak önce malzemeyi bilecekler okumadan olmaz. Bir defa bütün klasikleri okuyacaklar. Dilleri sağlam olacak.

İkincisi ve en önemlisi cesaretleri olacak. Şunu yazarsam bana şunu yaparlar bunu yaparsam bana bunu yaparlar demeyecekler. Mehmet Azimli’ye neler yapmışlar bana en yapmazlar diye düşünmeyecekler. Gençlerde önce ilim sonra cesaret sahibi olacaklar. İlim cesaret işidir. Bilgiyi saklamak korkakların yaptığı şeydir. Din merkezli değil ilim merkezli çalışılması gerekmektedir. Çünkü tarihteki siyasi kavgalar rivayetlerle dinleştirilmiş. Örneğin; ehli-sünnetin akaid kitaplarında “Ebu Bekir ve Ömer’in ilk iki halife olduğuna iman ederiz” denilir. Hâlbuki bu iman meselesi değil tarihin konusudur.

İlmi bir yerlere gelmek için değil gerçeği bulmak için yapacaklar. Ben şunu yaparsam şöyle paye alırım böyle yaparsam böyle paye alırım diyorlarsa o payeyi alırlar ama ilim olarak istenilen yere gelemeyiz. Ben şu sözü hep söylerim. Bir Ayet-i Kerime var “Su derinden gider, köpük uçar gider.” diyor. Şimdi 200 yıl önce yazılmış bazı makaleler var halen aşılamıyor. Ama onun üzerine binlerce makaleler var çer çöp tarihin çöplüğüne atılmış kalıcı işler yapmak lazım. Kısa dönem de parlamak amacıyla saman alevi gibi çalışmalar yapmaya gerek yok. Kalıcı ilmi çalışmalar yapmak lazım öyle olursa 200 yıl 300 yıl sonrada sizin eseriniz okunup takdir edilir öbürleri ise unutulur gider. Gazete köşe yazarlarının eserleri gibi olursa o gün okunur sonra unutulur. Köşe yazarları bile kendi yazdıklarını hatırlamıyorlardır. Kaliteli bir şey yaptığın zaman o sürekli hatırlanır. O yüzden gençler çalışma yaparken bir tane kaliteli iş yapsınlar, hiç yapılmamış kimsenin aşamadığı şekilde eserleri olursa o sürekli hatırlanır.

Teşekkür ediyor, yapacağımız çalışmalarda başarılar diliyoruz.

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

1968 yılında Sille’de (Konya) doğdu. İlköğrenimini Sille İlkokulu’nda, ortaöğrenimini Konya İHL’de tamamladı. 1991’de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 1991-

1998 yılları arasında Ordu-Ulubey İHL’de ve Konya-Karapınar İHL’de çalıştı. Selçuk Üniversitesi’nde 1994’te yüksek lisansını, 1999’da doktorasını tamamladı. 1998-2012 yılları arası Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde İslam Tarihi Anabilim dalında çalıştı. 2005 yılında doçent oldu. Yazdığı eserler yüzünden geciktirilen profesörlük unvanını 2013 yılında Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde aldı. Azimli, üç çocuk sahibi olup Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Yayınlanan yüzden fazla makale ve uluslararası sempozyum bildirisi bulunmaktadır. 100 kitaptan oluşacak olan "*İslam Klasikleri*" adlı serinin 25 kitabını, 100 kitaptan oluşacak olan "*Oryantalist klasikleri*" serisinin 10 kitabını 5 kitaptan oluşacak olan "Müslümanların Engizisyonu" serisinin ilk iki kitabını neşretmiştir.

Basılan eserleri şunlardır:

1. *Cahiliyye’yi Farklı Okumak*, Ankara, 2020 (7. baskı).
2. *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara 2019 (12. baskı).
3. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1*, Hz. Ebu Bekir, Ankara 2020 (7. baskı).
4. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-2*, Hz. Ömer, Ankara 2019 (7. baskı).
5. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3*, Hz. Osman, Ankara 2019 (6. baskı).
6. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-4*, Hz. Ali, Ankara 2020 (7. baskı).
7. *Farklı Okumak-Hasan&Muaviye*, Ankara 2020. (2. Baskı)
8. *Tarih Okumaları*, Ankara 2018 (3. baskı).
9. *Siyer Okumaları*, Ankara 2019. (2. Baskı)
10. *Farklı Okumalar*, Ankara 2018.
11. *Halifelik Tarihine Giriş*, Konya 2014 (5. baskı).
12. *Hz. Ali Nesli’nin İsyancıları*, Konya 2013 (4. baskı).
13. *Babek-Bir Direnişçi*, Konya 2013 (3. baskı).
14. *Son Müderris, "Musa Kazım Efendi"*, Konya 2013 (2. baskı).
15. *Hz. Safvan b. Muattal*, İstanbul 2015 (3. baskı).
16. *Diyarbakır ve Çevresinin Müslümanlaşma Süreci*, Konya 2010.
17. *Benim Gözümlerim -Coğrafyalar-1*, İstanbul 2015.
18. *Benim Gözümlerim -Coğrafyalar-2*, İstanbul 2020.
19. *Müslümanların Engizisyonu-1*, (Editör), İstanbul 2019, (2. baskı).
20. *Müslümanların Engizisyonu-2*, (Editör), İstanbul 2020.
21. *Zirveden Dramatik Sona Müslüman Sultanlar*, (Editör), İstanbul 2020.